

D. D.

DISSERTATIO PHILOSOPHICA,
DE

**FUNDAMENTO
CULTUS DEI
NATURALIS,**

QUAM,

*Consentiente ampliff. Senat. Philosoph. In Reg.
Academia ABOENSI,*

PRÆSIDE

VIRO CL.

**D^N. ALGOTHO A.
SCARIN,**

HISTOR. & PHILOS. CIV. PROFESS. Reg. & Ord.
ACADEMIÆQUE BIBLIOTHECARIO,

Publico examini modeste submittit

ZACHARIAS KÖRSNER,

CUPRIMONTANO-DALEKARLUS.

In Auditorio Majori, die XXI. Decembr.
Anni MDCCLVI.

H. A. M. S.

ABOÆ, Impressit Direct. & Typogr. Reg. Magn. Duc,
Finland. JACOB MERCKELL.

Scar. A. B.

Amplissime atque Consultissime VIR,

**D^N. GUSTAVE AD.
EDMAN,**

Provinciae Dalekarl. SECRETARIE vigilantissime,
ADFINIS DILECTISSIME.

Beneficia Tua, VIR amplissime, mihi abunde praestita, quoties animo meo recognosco; toties discorde tumultu exardescere sentio mentem meam. Modo enim letitia afficior, modo sensus meos intimos non levis dolor pungit. Blando quodam voluptatis sensu perfundor, cum diem recolo, quo in Tuam familiaritatem pervenire mihi contigit; ab eo enim spes meas assiduo fovisti, promovisti. Sed distrabitur dolore pectus meum, quod eniti ego, efficereque adhuc nil potuerim, quo benevolentiam Tuam provocare in posterum & perpetuo devinctam mihi tenere queam. Vellem, ADFINIS optime, prolixum Tuum in me ornando studium dignis laudibus extollere possem; sed quo magis ingenium meum in illa arena exerceo, tanto ad tristem verborum inopiam me magis redactum animadverto. Ne vero in ingratum munera Tua contulisse sis censendus, putaris, emixe rogo, nisum in literis emergendi academicum huncce, tenerrimi illius, quo Te hactenus prosecutus sum, amoris obsidem, pietatisque in posterum neque intermorituræ sponsorem salutare. Cui si voto meo Tute vocem Tuam voluntatemque adscripseris, pro Tua Tuorumque perenni prosperitate, suspiria ad Supremum NUMEN fundere nunquam intermissurus sum,
Amplissimi NOMINIS TUI

ex animo cultor,

ZACHARIAS KÖRSNER,

§. I.

Post prævaricationem primæ-
vam, indeque contractam cla-
dem, multum licet deliqui
passa sit mens humana; ea ta-
men, quod pie sentimus, ad-
huc pollet nativa cognoscen-
di vi, ut absque operosa ra-
tiocinandi serie animadverte-
re queat, Deum existere, ideoque toto pectore re-
ligiose colendum esse. Mirari igitur convenit non
olim modo, sed etiam propiori ævo existisse ho-
mines, tanto impietatis cæstro percitos, ut commu-
nissimam hanc notionem si minus extirpare, sim-
plicioribus saltem fidem facere aggressi sint, hono-
rem cultumque Divinum in numerum finium nec
a parte Dei, nec hominum referendum esse, quum
supremum illud ENS, absolutæ perfectionis suæ in-
tuitu, ab eodem, præstito aut non præstito, ne mi-
nimum quidem incrementi capere possit. Sed
nec defuere veritatis cœlestis præclari vindices,
A qui

qui super virgine cœlo non indigna hac ipsa dudum feliciter certarunt, seque in refecanda pestilentissima hac gangræna satis fortes præbuerunt Agamemnonas. Nos igitur, post tot amplissimas victorias, minus necessarium ducimus, eandem aciem de novo instruere, & adversus hostem devictum vel arma antiqua movere, vel nova cudere. In eo potius nostra qualiscunque versabitur opera, ut **FUNDAMENTUM CULTUS DEI NATURALIS** paucis delineatum exhibeamus. Huic vero negotio rite obeundo, si non sufficiant, uti non sufficiunt, ingenii tenuitas & curta rerum supellex, eam abs te B. L. humanitatem eumque favorem, qui juvenilibus debetur ausis, prolixiori animo, quam stilo expetimus.

§. II.

QUoniam, secundum **CICERONEM**, omnis disquisitio, quæ cum ratione suscipitur, a definitione proficisci debet, ut, quid sit in primis illud, de quo disceptatio instituat, cuivis constet; priusquam vela ventis dare, infirmamque ratem meam pelago committere ausim, in ipso statim limine notare convenit, per cultum Divinum heic nihil aliud intelligi, *quam declarationem honoris & obsequii erga Deum, sive illa intra mentem peragatur, sive signis factisque externis exprimat.* Ad religiosum ejusmodi actum omnes in universum homines obligari, ut nemo, nisi atheistico furore correptus, facile inficias iverit: ita in fundamento & origi-

origine ejusdem indaganda, in diversa plane abe-
 unt philosophi. Atque ut inter ejus generis salta-
 tores restim ducere HOBBIUS non immerito cen-
 setur, ita videmus eum quoque ex potentia irresi-
 stibili eandem arcessere, nixum decantatissimo suo
 principio: naturam dedisse omnibus jus in omnia.
*Jus omne in alios, ait, vel est a natura vel pacto. A na-
 tura id jus derivatur, eo ipso, quod per naturam non est
 sublatum. Cum enim per naturam jus esset omnibus in o-
 mnia, unicuique jus erat in omnes regnandi ipsi nature
 coævum. Quod si quis ceteros potentia in tantum ante-
 isset, ut resistere ei ne omnes quidem conjunctis viri-
 bus potuissent; ratio quare de jure a natura sibi con-
 cesso decederet, nulla omnino fuisset. Mansisset igitur
 ipsi jus dominii in ceteros omnes, propter potentie ex-
 cessum, qua & se & alios conservare potuisset. His
 igitur, quorum potentie resisti non potest, & per con-
 sequens Deo omnipotenti jus dominandi ab ipsa po-
 tentia derivatur.* De Civ. C. XV. §. V.

Ast summa imis & quadrata rotundis miscet
 Hobbius, dum obligationem cum coactione pari
 passu ambulare sibi persuadet. Nam licet vel ma-
 xime, si extrinsecus solum considerentur, eundem,
 qua externa, effectum producere videantur; attamen
 si internam rei naturam; si modum, quo
 utraque effectum consequitur, penitius intuearis,
 differentia non levis certe in propatulo erit. Quippe
 cum obligatio rationibus tantum voluntatem
 stringit; coactio nihil nisi vim & violentiam osten-
 tat, impellendo ad actionem rei ingratae per mali

imminentis sensum. Quid, quod coactis licet omnino frustraneum sit, ad vim metumque spectanti potestati resistere velle, cum eo ipso non tantum offendatur, verum etiam ad majus malum inferendum incitetur: jus tamen iisdem, puta coactis nihilominus manet, quo demumcunque modo possint, jugum cervicibus impositum excutiendi. Unde vel me tacente, res ipsa loquitur, per considerationem potentia divinae metum quidem & terrorem incuti creaturis, ut eundem cultu religioso profequi velint, in cujus indignationem incurrere, res est alex plenissima: nequaquam tamen animos earum ita convinci, ut se debere legi conformiter vivere, & si quid eidem contrarium admiserint, se crimen contraxisse, poenamque ceu servos ac subditos commeruisse & fateantur, & agnoscant.

§. III.

Vidit hoc, proque eo, quo pollet, acumine, magis sedulo & sollicitè digessisse videri vult celeberrimus CANZIUS, qui ut solidius substitueret fundamentum, cum potentia Dei connectit finem optimum. *Quaecunque, ait, potentia tendit ad impetrandum finem absolute optimum, quo non excogitari potest melior alter; nempe ut infinite sapiens & potens benignitas reddatur, quousque licet, demonstrabilis: illa potentia habet summum jus. Sed Dei potentia creando tetendit in illum finem &c. summo igitur, seu infinito jure gaudet.* Med. Phil. §. 522. Sed neque hanc sententiam,

tentiam, quaecumque mentiatur speciem, firmiori
 subsistere talo, jure mihi met contendere posse vi-
 deor. Nam unde, quæso, injuste te egisse consta-
 bit, si inter collineandum ad finem absolute opti-
 mum, à scopo forte aberraveris? Profecto, stan-
 te hoc fundamento Canziano, nihil aliud inferre
 poteris, quam te contra commoda tua impruden-
 ter quidem egisse; eam vero ob causam non tam
 contraxisse reatum culpæ & poenæ, proprio & for-
 mali sensu sumtæ, quam potius reatum ad da-
 mnum consequens ex fine optimo non obtento
 oriundum. Et quid multa? In confesso est apud
 omnes, ex intentione utcumque bona illius, cu-
 jus interest, recte progrediendi & proficiendi, ma-
 jorem tantum produci aptitudinem & dispositionem
 ad honorem & obsequium accipiendum; faculta-
 tem vero moralem illud exigendi non inde statim
 emergere. Quemadmodum nec minus verum,
 creaturas nihil omnino habere, de quo glorien-
 tur, quodque jure perfecto a creatore suo expo-
 scere queant. Hinc si vel maxime supremus re-
 rum Diribitor minus boni in easdem conferret,
 ac reapse contulit, non illico tamen illimitato
 suo jure excideret. Nec quicquam valet exceptio
 Canzii: *Si minus boni in creaturas Deus conferret,
 ac contulit revera, tum jus ejus in creaturas tantum
 esset externum, i. e. tale cui nemo posset resistere:
 non esset internum, quod semper ad finem dirigitur,
 qui non derogat alteri meliori. I. c. Beneficia enim,
 qua talia, nempe vulgaria, grato animo conservari
 debent,*

debent, imo reverentiam & venerationem conciliare; neutiquam vero jus internum pariunt, beneficiumque benefico subditum faciunt subiectumque. Sic quamvis servos nutriamus, quamvis etiam cœ cordati heri illorum commodis utilitatique, quoad fieri potest, prospiciamus; obsequium tamen, quod nobis præstare debent, non ex hoc, sed alio & quidem limpidiore, puta perpetui ejusdemque perfecti juris fonte derivandum esse, notius est, quam ut operosa egeat probatione.

§. IV.

Speciosius est fundamentum, quod post **GUIL. TWISSUM** (a), tradunt **CALOVIVS** (b), **SCHOMERUS** (c), alique plures. quippe qui ab *ἡμετέραν* seu ex ipsa naturæ Divinæ præ humana infinita præstantia illius colendæ rationem omnem deducendam esse arbitrantur. Urgent, *Deum ob id colendum esse, propter quod Deus est; at propter naturam divinam Deus est, ergo & propter eandem colendus.* Addunt ipsam eminentiæ perfectionisque qualitatem talem esse, ut eam cœ naturale quoddam consequens comitetur honor; Deum nempe, ut omnia essent ordinatissima, hanc cuilibet rei indidisse indolem, ut quæ in ea sunt perfectiones, debito mactentur æstimo. Hinc si hominem virtuosum dignum putamus, cujus æstimetur virtus, quanto majus obsequium & honos Deo vel ideo deferendus, quod infinita excellentia altissima quævis superet. Eandem fere sententiam recoxit **FRANSISCUS SALIGNAC FENELONIUS** archiepiscopus

pus Cameracensis, qui sub finem superioris seculi tractatum edidit, sub titulo: *Maximes des saints sur la vie interieure*; in quo cum varias amoris species commemorasset, ceteris procul faceffere iussis, in hac sola confidit, quæ omnem prorsus propriæ salutis ac felicitatis respectum excludit, Deumque tantum propter semetipsum colendum esse jubet. Sed utut hæc hypothesis profundæ erga supremum Numen reverentiæ speciem præ se ferre videatur; accuratiori tamen lance ponderata, in vanæ abstractionis limo lutoque desinit. Nam si amor, quo Deum religiose complectimur, erit actio prælucente intellectu & decernente voluntate suscepta, si erit illa cum obligatione præstandi conjuncta, sufficiens ratio rei suscipiendæ adsit oportet; quin, fieri debet etiam modo humanæ naturæ conformi, cui constans ac velut inevitabile innexum est felicitatis desiderium, non nisi in summo bono exfatiandum. Scite non minus, quam pie Augustinus: *DOMINE, creasti nos a TE, & irrequietum est cor nostrum, donec redeat ad TE.* Num itaque cultus divinus exterminabit infinitæ felicitatis desiderium, quo mentes nostras, quasi sacro quodam thyrso tactas, ad Deum ipsa ducit natura? Profecto cum nullâ obligationi nisi per repræsentationem boni, vel mali possibilis sit, id quod inter omnes constat, qui fructum philosophiæ practicæ primoribus labris degustarunt: quo pacto fons & origo obligationis ad honorem & obsequium Deo præstandum, in sola naturæ excellen-

tia & perfectionibus ejus absolutis, sine ulla ad nos facta relatione, collocari possit, nisi lusu ingenii auras captare velimus, res omnino dijudicatu perdifficilis est. Videant interim secus sentientes, ne respectum bonitatis Divinæ, indeq; resultantis felicitatis nostræ excludendo, incauti in Epicureorum veterum & hodiernorum castra transeant, utpote qui Deum quidem admittunt, sed tanquam Ens sibi relictum, quod nulla universi tangatur cura, nihilq; vel boni vel mali in nos conferre velit. Nec quicquam hic ad rhombum faciunt allata argumenta, quippe quæ nihil aliud evincunt, quam ἀξίαν, seu dignitatem illam naturalem, ex perfectionibus Divinis resultantem, quæ per se quidem admirationem & cultum meretur, sed cujus tamen ea est natura ac indoles, ut si quis illam susque deque habuerit, magis contra ~~se~~ fecisse censeatur, quam poenam commerruisse, si nempe alio titulo non fuerit obstrictus. Quid, quod iisdem argumentis, si valida forent, probari posset, nos ad angelos omniumque sanctorum manes religiose colendos arctissimo obligationis vinculo teneri; quod tamen impium esse, & majestati Divinæ plane pleneque adversum, nemo facile ignorat.

Vid. (a) Hochst. Diff. Sel. pag. 206. (b) In cons. Arm. p. 156. (c) Theol. Mor. cap. 6. §. 7. 8.

§. V.

Ast sicubi alias, heic certe magnopere cavendum, ne immodicæ abstractionis Charybdin
evi

evitaturi, in irrationalis philautiæ Scyllam cum Illust. **WOLFIO** incidamus, qui ut doctrinæ Jur. Nat. in universum: ita & cultui Divino, *perfectionem propriam* fundamenti loco substernendam judicat. Etenim experientia, Fidissima illa rerum magistra condocemur, haud raro flagitiosissimos homines nulla non genera bonorum in promptu habere, quæ perfectionem juvent; contra bonos fortuna nunquam non adversa agitari, & fere plus quam iniqua. Quod si igitur ex perfectione, in hac rerum serie obtinenda, nostra ad cultum Divinum obligatio esset æstimanda: nemo non videt, sæpius hanc nullam fore, saltem valde incertam. Nec juvat ideam perfectionis eo usque extendere, ut omnem, quæ post hanc scenam ex cultu Divino certo certius ad nos fluit, felicitatem atque beatitudinem suo ambitu comprehendat. Præterquam enim, quod *αυστήριος ἐπισημ*, omnem dubitationem, in fidelium pectoribus delens, non ex lumine naturæ, sed sublimiori fonte hauriri debeat, non video sane, quo pacto idea perfectionis tam late sumta, cultui Divino tanquam basis ac fundamentum subjici queat, nisi forte cum **ZVINGLIO** statuere velimus, beatitudinem æternam naturali probitate posse obtineri. Saltem asseveranter dixerim, sub ista hypothese, officiorum secundum jus naturæ ordinem penitus omnem interverti, manifestationem perfectionum divinarum mercenariam fieri, nec in Deo colendo gloriam ejus, sed quæ nobis salutaria saltem

videri poterint, tanquam finem ultimum intendi debere; id quod indolem cultus Divini penitus evertit (§. II.). Sed ais forte: *perfectio propria consistit in aptitudine representandi perfectiones divinas, & ideo perfectio nostra est finis ultimus actionum nostrarum, nec nisi formaliter spectata a gloria Divina manifestatione differt.* Equidem non diffiteor, sed concedo potius, eatenus recte dici gloriam Divinam nostræ inesse perfectioni, quatenus hæc ipsa eodem modo, ac totus mundus physicus, bonitatis, sapientiæ, ceterorumque attributorum Divinorum documenta nobis sistit; sed qua, quæso, consequentia inde colligas, perfectionem propriam omnium nostrarum actionum, & ipsius quidem cultus Divini, ultimam esse mensuram? Profecto, quam verum est hoc: quicquid tanquam bonum ideo tantum amatur, ut ad aliud consequendum auxilio vel instrumento sit, illud, si rem rite perpendas, non amatur: tam certum quoque haberi debet, quod cultus & amor, qui sola mercedis ostentatione ad Deum trahitur, non Dei sed nostræ utilitatis ac commodi dici mereatur. Quid, quod Deum colere propter bona tantummodo, perinde est ac Divinam Majestatem perfectione nostra inferiorem reddere, & commoda nostra in thronum quasi Dei adoranda evehere. Digna omnino sunt, quæ heic apponantur verba beati Augustini: *Neque ad aliud, inquit, Deus est referendus* (i. e. non propter aliquid, a se distinctum finaliter amandus) *quoniam omne, quod ad aliud refer-*

referendum est, inferius est, quam id, ad quod referendum. Absit tamen, ut cum Mysticis ea propter motiua cultus Divini, in bonitate ejus relativa fundata, ceu spuria traducamus. Aliud enim est, colere Deum intuitu propriæ felicitatis, tanquam a Deo separatae, aliud eandem respicere, tanquam effectum unionis cum Deo, & necessari-um, summi boni consequens. Prius per modò demonstrata Deo indignum judicari debet; posterius autem eo innocentius est, quo certius constat, supremum Numen non tam velle, ut nosmet ipsos sub prætextu zeli ac devotionis destruamus, quam potius ut amorem nostri ipsorum, & rerum extra nos positarum amori Divino subordinemus, eodemque nobis nihil prius, nil devotionis nostræ affectui sanctius obvenire posse decernamus.

§. VI.

UNicus igitur & genuinus cultus Divini fons remanet omnimoda nostra a DEO dependentia, quod & singuli, quibus veritas curæ cordique est, facile concedent. DEUS enim non tantum integram hanc rerum $\nu\lambda\eta$ omnesque in universum creaturas, e nihilo prodire jussit; verum etiam res a se creatas conservat, suoque insuper concursu activitatem earundem sustentat, ut ad agendum reddantur idoneæ. Si jam omne opus, in quantum tale, sui est artificis; si vas est figuli, a quo effingitur; quidni DEUS creaturas rationales opere

creationis ac conservationis, sine quo ne quidem existere possunt, suas sibi vindicet? Quin, cum sit DEUS independens, adeoque nihil beneplacito ejus resistere queat; eadem mentis operatione patet ipsi competere quoque jus plenum de rebus creatis disponendi, nec nos proinde ex proprio arbitratu, sed ad voluntatem DEI, nostras actiones determinare debere. Verum enim vero DEUS vi sanctitatis suæ constanter vult, quod rectum est, & cum perfectionibus ejus necessariam infert congruentiam, ergo non potest non approbare quicquid ad eas manifestandas suscipitur, adeoque etiam sui cultum velle; neglectum verò nolle (§. II.) Qua propter cum creatio & conservatio sint primi actus, per quos homo, quicquid & quantum est, se habere apprehendit, nihilque omnino ante hos actus excogitari vel fingi possit, quod nos voluntati ac dominio DEI submittat, in eodem quoque contineri primam ac genuinam scaturiginem obligationis ad obsequium ac cultum DEI exhibendum, dubio prorsus vacat. Esto igitur inordinatis hominum affectibus minus in proclivi posita res; esto grave ac onerosum debito DEUM mactare cultu. Qui se solvere gestit obligatione ea agendi potius, quæ voluntati DEI ejusque perfectionibus conveniant, quam quæ appetitum sensitivum titillent: solvat se dependentia sua a DEO in existendo, faciatque, ut vires agendi non ipsi referat acceptas: solvat si potest, se indigentia rerum creatarum, quarum substantia & foecunda u-

bertas,

bertas, nec non usus fructusque in dominio DEI sunt planè. Si fecerit, sui esto juris; sin minus, haud ægre ferat, se vinculo quodam morali teneri, omnia ipsi consecrare, cujus omnia sunt: Essentiam, ut essentiæ datori par est; facultates & agendi vires, ut in earum usu & applicatione fines divinos sibi habeat præfixos; quin, agendi libertatem denique voluntate supremi Conditoris, circumscribi tanto æquius ducat, quanto evidentius repugnat, ut vel unico momento sit maneatque *exlex.*

§. VII.

EX his ita factis quasi transactisque multa jam deduci possent corollaria; nobis vero brevitate litantibus paucissima tantum selegisse sufficiat. Non hodie primum, aut nūdius tertius larga fuit eorum messis, qui eo procefferunt impietatis, ut cultum Divinum, ceu subtilem imposturam & credulæ mentis pabulum traducere haud verecundati sint; callide nugantes, eundem ideo tantum esse excogitatum, ut consiliis suis vim addant, rudeque vulgus eo felicius temperent, qui potentiores in republica evadere cupiunt. Sic CICERO Lib. de Divin. dudum conquestus est, ejusmodi hominum haud facile iniri posse numerum, *qui sibi aliisque fidem facere vellent, totam de Diis immortalibus opinionem fictam esse ab hominibus sapientibus reipublicæ causâ, ut quos ratio non posset, eos ad officii-*

officium religio duceret. Neque his dissona sunt, quæ ceteriori ævo inculcavit, princeps ille pseudo-politicorum MACHIAVELLUS, ut nihil dicam de CRITIA, TOLANDO, aliisque pristini & præsentis ævi ejusdem nequitiae affectis. Fateor sublata obligatione ad cultum Divinum, simul tolli, reverentiam & metum summi Numinis; nihil ergo, præter naturalia actionum consecratoria mala, ad contundendam & reprimendam malorum protervi-
am, fore residui, & ubi hæc deficiunt, omnia ex æquo licita fieri, pacta servare, fidem fallere, furtum, cædes atque rapinas exercere, immo ipsi principi, in cujus capite vertitur salus rei publicæ, obsequium præstare, aut vim & manus inferre, inter ea, quæ non in virtutibus, neque vitiis numerantur, locum nullo negotio invenire posse. Quæ cum fini creationis nec non naturæ specialis indoli adversentur omnia, cui non manifestum est quæso? hinc recte dici, religionem ac cultum Divinum esse non modo societatis humanæ universalis, verum & omnium in ea rerum publicarum firmissimum palladium ac ultimum robur. Vid. PUFEND. off. Hom. & Civ. cap. 5. §. 9. item GROTIUS de J. B. & Pac. L. II. cap. 20. §. 44.

Illam v. de quibus modo, profanæ impiorum catervæ ne minimum quidem favere, vel is demum haud difficulter intelliget, qui meminerit, cultum & obsequium DEO exhibendum non felicitati ac perfectioni vel privatæ vel sociali (Vid. §. V.) sed inti-

intimæ nostræ a DEO dependentiæ suam debere originem (§. VI.). Ut adeo, si vel maxime nullæ unquam existissent societates civiles, vel ideo tamen facta tectaque maneret obligatio ad DEUM colendum, quod dependentia hac soluti ulla neque mentis agitatione concipi possint mortales.

§. VIII.

INter theologos, pariter ac philosophos, recentiori imprimis ævo, anceps & per ardua sane agitata fuit controversia de naturali hominis obligatione ad *cultum DEI externum*. Cardo quæstionis non in eo vertitur, an DEUS dignus sit, qui externis devoti animi ac venerationis signis celebretur; neque an principiis sanæ rationis plane repugnet, opere quodam, in sensus incurrente Divini Nominis gloriam intendere? prius enim æque ac posterius abnuere velle, dictu omnino impium foret. Sed de eo potissimum controversatur, an ratio sibi relicta demonstrare possit, DEUM ab hominibus cultum externum exigere? atque hoc difficillime procedere contendit THOMASIVS in Jurispr. Div. L. II. cap. 1. §. 2. sqq., ut KYDIGERUM silentio præteream, G. TITIVM, aliosque. Sed nec defunt acerrimi ingenii ac maximi nominis viri, qui speciosis, certe non obtentui sumtis rationibus contrariam tuentur sententiam. In primis subtile WOLFII argumentum eodem spectat: quod, si DEUM serio & toto pectore, quem-
admo-

admodum fas est, colere voluerimus, permagni interesse ait, ut attentionem nostram, quam objectis externis sæpius distrahi novimus, excitemus, excitatam conservemus & cum affectu promoveamus: id vero tum demum fieri, si interiorem animi devotionem symbolice, seu per signa externa exprimamus. cui rei addit hunc quoq; nervum, quod alios hac ratione nostro hortemur exemplo, ut eundem imitentur ardorem. Sed utut hæc sese habeant, scrupulus tamen manet, utrum actibus externis eadem apud omnes constet vis atque robur; multo magis an interior animi devotio ritu quodam in sensus incurrente semper & ubique ad altiorem elevari possit gradum. Verius sane, saltem simplicius, dici crediderim, totum hominem a Deo dependere, ejusque dominio esse subjectum (a) (§. VI.). Ex hoc enim fonte, cum homo non solummodo MENS, sed præter animam rationalem etiam corpore organico instructus sit; suapte fluit natura, DEUM non animæ solum, sed & corporis viribus, quarum beneficio inferior mentis affectus coram aliis declaratur, religiose omnino esse colendum. Quotquot non à nobismet ipsis sed aliunde dependentiam nostram habere agnoscimus, jure DEI & jure societatis, quæ ad DEUM suo quodam necessitatis vinculo ordinata est, obstricti sumus ad eundem corpore convenienti modo colendum; id est publicè & privatim obligationis nostræ sanctitatem declarandam.

(a) Est, inquit HOCHSTETERUS, omnis ostentationi
inimi-

inimica pietas. Interim cum sit religio actus hominis, non animo solo, sed & corpore, parte utique homines verâ constantis, etiam exteriorem corporis habitum interiori conformem esse convenit.

§. IX.

Indidem coronidis loco etiam facile constat, quàm miseri & sibi iniqui sint censendi vel, quod res ipsa, ut potius credam, postulat, quàm inani spe decipiantur, qui, cum HERB. de CHERBERY, (a) aliisque earundem partium, manibus pedibusque id enixe agunt, ut cultum DEI naturalem ad liberandum hominem e communi miseria, & æternam beatitudinem consequendam sufficientem esse, obtineant. Etenim ad illimitatum DEI imperium, nostramque ab illo intimam dependentiam condigna & venerabunda mente attendentes, facile perspiciamus, DEUM non qualemcunque, sed exactissimum exigere cultum, nobisque ideo, ne fine

G

suo

(a) EDVARDUS HERBERT. B. de CHERBERY duobus Angliæ regibus, superiore seculo à secretis regni consiliis, arte & Marte illustris erat; futurus illustrior, si iis, quæ sui moduli non erant, abstinuisset, & saltem quæ civitatis erant, negotia curasse. Idem de rebus Divinis laturus sententiam, dixisse fertur: de *revelatione* neminem certum esse posse, nisi cui immediatè illa contigerit. Cumque ex lumine naturæ satis aptè constet, ab homine quid sibi fieri velit DEUS, ad quinque axiomata theologiam & moralitatis doctrinam omnem redigere non dubitavit.

fuo excideret, eidem præstando pares omnino concessisse vires. Unde mox planum fit, homines ad legem Divinam, quæ præcipit ut ipsum colant, omni sollicitudine sanctitateq; servandam esse obligatos, idque adeo usque, ut per integrum vitæ curriculum, nec inscie, nec præcipitanter, multo minus deliberate, digitum transversum aut latum unguem ab ea recedere liceat. Quod si jam actiones nostras cum iis, quas nobis injungit hæc lex Divina, sine furo & adulatione conferamus, haud obscure animadversuri erimus, neminem esse unum, qui eam rite adimpleverit. Constat vero, in omni transgressione legis Divinæ lædi ipsum DEUM, Ens illud infinitum, cui existentiam, agendi vires, & quicquid demum est boni, acceptum ferimus (§. VI.), quique vel hoc nomine tantum habet jus postulandi obsequium, quantum est, cum maximum esse solet. Quamobrem, cum ex gravitate & copia motivorum transgressioni legis obstantium, peccati gravitas æstimari debeat, adeo ut, quo excellentior sit, qui læditur, & quo plus juris habeat

Sunt species *naturalismi* variæ, omnes ferè à PELAGIO, seculi quinti hæretico nobili notoque, arcessendæ, qui viribus naturæ tantum tribuit, ut gratiæ divinæ locus prope nullus superesset. Verum sicut contra BODINUM, præcipuè vero CHAUVINUM blandâ hæresi eadem infectum BUDDEUS: ita versus HERBERTUM datâ operâ calamum strinxit b. JOANNES MUSÆUS *Jenensis Professor* in dissertatione de *luminis naturalis & eidem innexæ theologiæ naturalis insufficientia ad salutem*. Quibus adjunge

beat poscendi obsequium, eo fortiora inde concipiantur a malo abstinendi motiva præsto esse, & perinde majus delictum: sponte sequitur, nullum adeo leve concipi posse peccatum, cui non tanta adhæreat gravitas, ut major dari nequeat, i. e. infinita. Ast pariter in confessio est, nullam læsionem, morali sensu, rescindi posse, nisi intercedat satisfactio gravitati illius proportionata; alioquin daretur aliquid in damno, cui nihil in compensatione responderet, quod ergo non rescinderetur: Intelligitur adeo, ob quodlibet delictum infinitam requiri satisfactionem, quam nemo mortalium solis naturæ viribus, utpote quæ a vera infinitate infinite distant, præstare valet. Utrum vero DEUS satisfactionem Vicarii acceptare velit, qui loco hominum præstaret, quod ipsis præstandum erat; an talis detur, & qualis demum sit, id *ratio* sibi relicta hæcenus ignorat, nec quisquam illius innixus principiis, in posterum ita evidenter probaverit, ut nullum prorsus mentem obsideat dubium. Unde & in proclivi est videre, quam pa-

rum

lis non exiguum numerum eorum, qui de *necessitate revelationis*, cum primis autem veritate religionis Christianæ commentarios ediderunt. Cum quibus agere censendi sunt etiam, qui de lumine *naturæ*, hoc est, intellectu & voluntate ad obtinendos fines suos naturales, improprietatis scripserunt, & ex illa præcognitâ veritate, statum, in quo conditum fuerit genus humanum, perfectiorem fuisse aliquando, ratione ad cognitionis evidentiam prope accedente, colligunt.

rum valeat cultus DEI naturalis ad creaturas nullius non culpæ obnoxias, ex communi miseria liberandum, & æternam, post fata beatitudinem obtinendam. Tu igitur, O Summe DEUS? perge cultum tuum revelatum ita mentibus nostris inspirare, ut *TUAM progeniem esse, à TE vivere, esse atque moveri* nosmet, qua par est, humillima mente agnoscamus. Fac ut tensis ad sidera palmis constanti amoris & fidei ardore incalescat mens nostra, donec eo translati fuerimus, ubi nihil tenebris circumfusum, tepore nullo langvescit TUI fruendi desiderium. dum fiet ut qui totum terrarum orbem imples gloriâ TUA, toto pectore in secula nunquam terminanda TUAS laudes gratâ prædicatione simus concelebraturi.

T A N T U M.

